

آرشيو

نشریه آرشيو دانشگاه الزهراء (س)

سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۴

قیمت ۱۰۰۰ تومان

گفتگو با آقای محسن روستایی
آشنایی با مرکز اسناد انقلاب اسلامی
معرفی آرشيو ملی استرالیا

آرشیو

صاحب امتیاز:

معاونت فرهنگی- اجتماعی دانشگاه

(الزهراء(س)

زیر نظر:

اداره کل امور فرهنگی دانشگاه الزهراء(س)

مدیر مسئول:

فرزانه طالب حقیقی

سر دبیر:

مهدیه شیخ عباسی

ایمیل جهت ارسال آثار:

Archive.alzahra@gmail.com

همکاران این شماره:

فرزانه طالب حقیقی / فاطمه احمدی / نگار

زارع

باتشکر از:

جناب آقای محسن روستایی

و همچنین نشریه آرشیو از سرکار خانم حجری

به دلیل عدم درج نام ایشان به عنوان طراح

لوگو پوزش می-طلبد.

طراحی روی جلد و صفحه آرای:

عاطفه پیرزاده

طراح لوگو:

حدیث حجری

کارشناس نشریه:

زهرا وزیری

چاپ و صحافی: طه

لیتوگرافی: طه

نشانی:

تهران، میدان ونک، ده ونک، دانشگاه

الزهراء(س)، ساختمان معاونت فرهنگی-

اجتماعی، اتاق نشریات

تلفن: ۸۸۰۵۶۹۰۸

صندوق پستی:

۱۹۹۳۸۹۱۱۷۶۴

وبلاگ:

www.archive۹۲blogfa.com

آنچه این بار می خوانید...

- ۲.....سرمقاله
- ۴.....مقاله
- ۱۱.....آشنایی با مرکز اسناد انقلاب اسلامی
- ۱۴.....معرفی آرشیو ملی استرلیا
- ۱۷.....آشنایی مختصر با محسن روستایی
- ۲۰.....گفتگو با محسن روستایی

کارآموزی: درنگی برای تردید!

در سرفصل‌های مشخص شده رشته مطالعات آرشیوی از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۲ واحد کارآموزی در نظر گرفته شده است. در آغازین نگاه، دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد از دیدن کارآموزی در لیست دروس غافلگیر می‌شود و حس کلافگی به او دست می‌دهد، اما بعد از وارد شدن به رشته و گذراندن واحدهای تخصصی در طول ترم‌های یک، دو و سه متوجه ضرورت وجود کارآموزی خواهد شد و این حس‌ها کم‌کم فروکش می‌کنند. حال که دانشجوی متوجه نیاز خود شده با اشتیاقی فراوان به سوی مرکز آرشیوی می‌رود تا دانسته‌های خود را تکمیل کند و با ادعایی بیشتر بگوید آرشیویست هستم! و مهارت‌هایش را به رخ بکشد. اما به محض ورود به مرکز آرشیوی تمام آمال و آرزوهایش چون

کاخی فرومی‌ریزد و به هیچ می‌رسد. نه برای اینکه داشته‌ای ندارد! نه برای بی‌سوادی! به این دلیل که نه تنها در بین مردمانش بلکه در مراکز آرشیوی هم، رشته‌اش ناشناخته است! به این دلیل که در رفت و آمدها متوجه می‌شود حضورش در آن مکان چقدر غیر منتظره و غیرمترقبه بوده! و مدام با این گفته‌ها مواجه می‌شود: "وظیفه ما آموزش به شما نیست"، "شما باید خودتون رو با ما هماهنگ کنین!"، "ما باید به شما چی بگیم؟"، "این آموزش‌ها به دردتون نمی‌خوره"، "کارهای عقب افتاده خودتون رو بهشون بدین انجام بدن" !!!

عدم تهیه برنامه منظم برای آموزش کارآموزان از سوی مسئولان مرکز آرشیوی که پذیرش کارآموز را در برنامه‌ی کاری خود دارند می‌تواند نشان از نادیده

گرفتن حق دانشجوی! و همچنین عدم برخورد مناسب با دانشجوی از جانب کارکنان سازمان می‌تواند نشان از نارضایتی آن‌ها از تحمیل این وظیفه به ایشان باشد! و شاید بهتر بود این مسائل بین دانشگاه و مراکز آرشیوی و کارکنان از پیش حل می‌شد و دانشجوی درگیر مسائل این چنینی نمی‌شد! این مسائل طوری دامن دانشجوی را می‌گیرد که کاملاً اشتیاق خود را از دست می‌دهد و مواجه می‌شود با آموزش‌هایی که بیشتر رنگ بازدید به خود گرفته‌اند، درخواست انجام کارهای نامرتبط با مهارت‌های آرشیوی، امتیازدهی بی‌اساس، بلا تکلیفی، مقصر دانستن دانشجویها در همه امور حتی در مواقعی که ارتباطی به دانشجوی ندارد، هدر رفت زمان و هزینه‌های گزاف دسترسی به محل کارآموزی و در نهایت آن کلافگی اولیه دوباره به سراغش می‌آید! این مسائل باعث می‌شود کارآموزی طولانی و خسته کننده باشد! از این گفته‌ها سوالاتی به ذهن متبادر می‌شود:

آیا پذیرش دانشجوی کارآموز، بدون داشتن برنامه قبلی برای برنامه‌های آموزشی عملی، قابل قبول است؟

آیا از بین بردن انگیزه‌های دانشجوی با عدم هماهنگی‌های بین سازمان‌ها، که به راحتی قابل حل هستند، کار صحیحی است؟

آیا برخورد نامناسب کارکنان که ناشی از عدم آگاهی آنان و عدم توجه از طرف مسئولان سازمان است، پسندیده است؟

آیا بی‌ارزش دانستن وقت و انرژی و پول دانشجوی سنجیده است؟

آیا انتظار هماهنگ بودن کارآموز با سایر دانشجویان کارآموز که ممکن است برایش ناشناخته باشند به‌جاست؟

این‌ها همه خبر از عدم آمادگی مراکز آرشیوی جهت ورود آرشیویست‌ها می‌دهد. خبر از پذیرش دانشجوی در رشته‌هایی بدون برنامه‌ریزی‌های پایه‌ای و بنیادی می‌دهد! اگر پیش از این دانشجوی درگیر مسائلی چون مهارت‌هایش و دانسته‌هایش بوده است اکنون این سؤال در ذهن دانشجوی به وجود خواهد آمد که، مراکز آرشیوی که جایگاه من است پذیرای من نیستند! من و رشته‌ی تحصیلی‌ام برای آنان ناشناخته هستیم، پس چه انتظاری می‌توان از دیگر سازمان‌ها داشت؟ چه انتظاری می‌توان از مردم عادی داشت؟

شاید، شایسته بود پس از آماده‌سازی‌های لازم از جهت فرهنگی، آموزشی و غیره، پذیرش دانشجویها انجام می‌گرفت و یا حداقل ظرفیت‌ها افزایش نمی‌یافت و یا هرساله پذیرش انجام نمی‌شد تا زمانی که این امکانات تکمیل گردند. بهتر است کمی بیندیشیم و بهتر است کمی به خودمان فرصت دهیم تا پیرامون درست و غلط و یا بهتر سامان دادن امور فکر کنیم.

نقش آرشیوها در اطلاع‌رسانی و دسترس‌پذیر ساختن اطلاعات برای پژوهشگران؛ چالش-

های اطلاع‌رسانی در آرشیوهای ایران

چکیده

از زمان‌های گذشته تاکنون همواره اطلاعات، نقش اصلی و مهمی را در کشف ناشناخته‌های عصر اطلاعات و اکتشافات ایفا می‌کنند. پژوهشگران نیز همواره به اطلاعات نیاز دارند تا با بهره‌گیری از آن‌ها به اکتشافات و تولید اطلاعات بیشتر و جدیدتر بپردازند. در این میان آرشیوها به‌عنوان مراکز فرهنگی که اهداف و وظایف اصلی خود را در تولید، گردآوری، و مهم‌تر از همه حفاظت برای اشاعه اطلاعات می‌دانند، بین اطلاعات گردآوری و حفاظت شده و پژوهشگران نیازمند این اطلاعات ارتباط برقرار می‌کنند. در واقع آرشیوها، رابط میان اطلاعات و پژوهشگران هستند و نقش مهمی را در چرخه‌ی تولید اطلاعات ایفا می‌کنند.

در این مقاله ابتدا به تعریف اطلاعات، پژوهشگران و آرشیوها و نقش هر یک در چرخه‌ی تولید اطلاعات پرداخته می‌شود. سپس مسائلی به‌عنوان چالش‌های اطلاع‌رسانی در آرشیوها مطرح و راه‌حلی برای رفع این چالش‌ها پیشنهاد می‌شود.

کلیدواژه‌ها

اطلاعات، اطلاع‌رسانی، پژوهشگران داخلی، پژوهشگران خارجی، آرشیو و چالش اطلاع‌رسانی

مقدمه

اطلاعات یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین منابع کار تحقیقی و پژوهشی دانشمندان و پژوهشگران به شمار می‌روند. همان‌طور که کتب، نشریات، مقالات، پایگاه‌های اطلاعاتی، وب‌سایت‌ها و به‌طور کلی یافته‌های پژوهشی جدید برای پژوهشگران دارای ارزش ویژه‌ای هستند، اطلاعات اسناد و مدارک آرشیوی نیز نقش و ارزش خاصی برای این قشر دارند. و از طرفی این منابع هویت ملت و کلید جامعه‌ی مردمی هستند و اطلاع‌رسانی در مورد آن‌ها و دسترس‌پذیر ساختنشان، یک شاخص اجتماعی به شمار می‌رود، و رشد این شاخص به معنای ارتقای ملی و سطح فرهنگ و علم جامعه خواهد بود.

اطلاع‌رسانی در نگرش عام و کلی به مفهوم تدارک اطلاعات مناسب، در زمان مناسب، برای جوینده مناسب است (آذرنگ، ۱۳۷۰). لنکستر معتقد است آنچه کاربران واقعاً به دنبال آن هستند، دستیابی به اطلاعات با بالاترین کیفیت است. پس با توجه به این نیاز مراکز اطلاع‌رسانی می‌باید به این مسئله توجه بایسته داشته باشند (علیمحمدی؛ به نقل از نگاهبان؛ ۱۳۸۷). چه در کتابخانه‌ها و چه در آرشیوها، بهره‌برداران را به‌منزله‌ی هسته‌ی مرکزی و اصلی کلیه فعالیت‌ها می‌نگرند و همه‌ی تلاش‌ها در راستای برآوردن نیاز آن‌ها طراحی و هدایت می‌شود. هدف کتابخانه‌ها و آرشیوها، ذخیره‌سازی و گسترش دانش است و اختلاف آن‌ها نه در نوع، بلکه در مراحل کارشان است. به‌بیان‌دیگر هدف نهایی کتابخانه‌ها و آرشیوها در بستر جامعه اطلاعاتی، فراهم کردن وسایل دسترسی به هر نوع اطلاعات برای هر فردی و در هر زمان و مکان است (نگاهبان، ۱۳۸۷).

مایکل روپر در وظایفی که برای آرشیوداران برشمرده است، آماده‌سازی اسناد را در جهت بهره‌برداری مراجعان و پژوهشگران مدنظر قرار داده است و معتقد است که شناخت کاربران و آسان‌سازی و دسترسی به محتوای اطلاعاتی اسناد از مهم‌ترین وظایف آرشیودار است (روپر ۱۹۹۲؛ به نقل از نگاهبان).

آرشیوها مخازن فرهنگی هستند که اسناد و مدارک باارزش از نظر اطلاعاتی و پژوهشی را

گردآوری، توصیف، محافظت و ساماندهی می‌کنند و در نهایت آن‌ها را برای کاربران دسترس‌پذیر می‌سازند. بنابراین، این مؤسسات به فعالیت می‌پردازند تا منابع اطلاعاتی باارزش را برای بهره‌برداران و استفاده‌ی جویندگان این منابع از جمله پژوهشگران و محققان حفظ و در نهایت اشاعه کنند.

اطلاعات، اطلاع‌رسانی، پژوهشگران و آرشیو

اطلاعات یکی از منابع باارزش و اصلی در چرخه‌ی تولید هستند. اطلاعات به‌طور محسوسی بر بینش، رفتار و تصمیم‌گیری افراد اثر می‌گذارند. کاربران نظام اطلاعات، اطلاعات را چون یک منبع ارزشمند همسنگ سرمایه و نیروی کار به کار می‌برند. امروزه تمام اقشار اجتماع از جمله محققان و پژوهشگران ناگزیر از استفاده اطلاعات هستند و بدون اطلاعات قادر به بررسی، آزمایش، پژوهش و در نهایت تصمیم‌گیری نیستند.

اهمیت اسناد و مدارک تاریخی در تبیین زوایای مبهم حیات اجتماعی و سیاسی هر ملت به‌عنوان دستمایه‌ی اصیل عرصه‌های تحقیقی بر هیچ‌کس پوشیده نیست. در این رهگذر حفظ و نگهداری این گنجینه ارزشمند، ضرورتی تام دارد و روش‌های صحیح بازیابی مطالب و همچنین چاپ و نشر آن‌ها به شکلی درست، امری ضروری است (مؤمن، ۱۳۸۵).

نقش جدی و انکارناپذیر اطلاعات اسناد و مدارک آرشیوی در فرآیند پژوهش، تولید دانش و به‌تبع آن

ارتقای سطح فرهنگ و دانش جامعه، اهمیت و نقش اطلاع‌رسانی در زمینه‌ی اطلاعات آماده‌سازی شده و قابل دسترس را آشکار می‌کند. آرشیوها به‌عنوان مراکز مهم تحقیقاتی دو وظیفه‌ی اصلی را برعهده دارند: یکی حفظ و نگه‌داری اطلاعات اسناد و مدارک آرشیوی و دیگری دسترس‌پذیر ساختن این اطلاعات برای قشر پژوهشگر. برای انجام وظیفه‌ی دوم این مراکز در ابتدا باید در مورد منابع اطلاعاتی خود و نحوه‌ی دسترسی به آن‌ها اطلاع‌رسانی لازم را انجام دهند.

پژوهشگران: انجمن آرشیویست‌های آمریکا هر فردی که از مجموعه‌ها و خدمات یک مخزن استفاده می‌نماید را پژوهشگر دانسته و آن را معادل: customer; patron; reader می‌داند (Pearce-Moses, ۲۰۰۵). پژوهشگرانی که از آرشیوها استفاده می‌کنند به دو گروه جداگانه تقسیم می‌شوند. یکی پژوهشگران داخلی و دیگری پژوهشگران خارجی.

پژوهشگران داخلی: پژوهشگرانی هستند که توسط مرکز آرشیوی به‌طور رسمی استخدام شده‌اند و یا با سازمان قرارداد دارند. معمولاً هر مرکز آرشیوی دارای بخش پژوهش است. این گروه از پژوهشگران وظیفه دارند به مطالعه و تحقیق در مورد اسناد موجود در سازمان بپردازند و طرح‌های پژوهشی ارائه دهند. دستیابی این گروه از پژوهشگران به منابع و اطلاعات آرشیو بسیار آسان‌تر از گروه دوم است. به‌عبارت‌دیگر،

مرکز آرشیوی تمامی منابع اطلاعاتی خود را در اختیار این پژوهشگران قرار می‌دهند تا طرح‌های تحقیقاتی و پژوهشی موفق و موثقی را دریافت کنند. ازجمله خدماتی که به این پژوهشگران ارائه می‌شود عبارت‌اند از:

- فراهم آوردن امکان دسترسی مستقیم به اسناد و مدارک سازمان؛
- فراهم آوردن تسهیلات لازم برای دسترسی از راه دور؛
- برپایی نمایشگاه‌های اسناد به‌صورت موضوعی در مناسبت‌های مختلف؛
- برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه‌ی آرشیو به‌صورت کارگاهی؛
- کتاب‌های کمک آموزشی در خصوص آرشیو و موضوعات مرتبط.

پژوهشگران خارجی: پژوهشگرانی خارج از سازمان هستند که به‌طور مستقل یا زیر نظر سازمانی دیگر به فعالیت‌های پژوهشی می‌پردازند. این گروه از پژوهشگران با ارائه‌ی معرفی‌نامه رسمی از محل اشتغال، تحصیل و یا هر سازمان معتبر، امکان استفاده از اسناد و منابع اطلاعاتی آرشیو را دارند. اصولاً سطح دسترسی این پژوهشگران به منابع اطلاعاتی محدود است. معمولاً اصل سند در اختیار این پژوهشگران قرار نمی‌گیرد مگر در شرایط خاص و استثنائی. البته سطح دسترسی،

بسته به سیاست‌های آرشیوها و سازمان‌های مختلف، متفاوت است. ازجمله خدماتی که به این گروه از پژوهشگران ارائه می‌شود عبارت‌اند از:

- کپی‌برداری از اسناد با رعایت اصولی خاص؛
- در اختیار قرار دادن ریزفیلم و اسکن اسناد و عکس‌های منحصربه‌فرد، در موارد خاص؛
- تبدیل اطلاعات از یک فرمت به فرمت دیگر؛
- تهیه فهرستی از انتشارات مرکز و قیمت آن‌ها برای فروش به پژوهشگران؛
- پاسخ‌گویی به سؤالات پژوهشگران؛ از طریق تلفن، فکس، ایمیل، وبسایت و . . . ؛
- اطلاع‌رسانی روزآمدی‌ها (درباره مجموعه، انتشارات، نمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و . . .) به پژوهشگران در حوزه‌های مرتبط.

آرشیو: به سازمانی گفته می‌شود که مسئول شناسایی، ارزشیابی، انتقال، حفظ و نگه‌داری، طبقه‌بندی و خدمات‌رسانی منابع آرشیوی بر اساس اصول و روش‌های علمی است.

یکی از مهم‌ترین مراکز اطلاع‌رسانی هر کشور آرشیوهای آن کشور است که وسیله‌ی درک تاریخ و شناخت تحولات اجتماعی، اقتصادی، اداری، علمی، فرهنگی، نظامی و تاریخی ملت می‌باشد و نه تنها نشان‌دهنده‌ی رشد و فعالیت‌های دولت به شمار می‌رود، بلکه توسعه و تکامل ملی را نشان می‌دهد و منشأ مهمی برای بسیاری از تحقیقات است (خالویی، ۱۳۸۵).

آرشیوها به‌عنوان مراکز اصلی و قانونی گردآوری، حفاظت، پردازش و اطلاع‌رسانی در مورد اسناد باارزش تاریخی و ملی جامعه، یکی از پایگاه‌های مهم و حساس پژوهشی، آموزشی و فرهنگی جامعه به شمار می‌روند. این مراکز با در اختیار داشتن اسناد باارزش تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، ارتباط وسیع با نظام اداری و جامعه‌ی پژوهشی کشور دارند. بنابراین با اطلاع‌رسانی درست در مورد منابع اطلاعاتی خود، نقش کارآمد و مؤثری بر تصمیم‌گیری در کلیه‌ی زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه خواهند داشت و در نهایت می‌توانند به روند توسعه و رشد علمی، فرهنگی و اقتصادی جامعه کمک کنند.

چالش‌های اطلاع‌رسانی در آرشیو:

همان‌طور که قبلاً ذکر شد، آرشیوها در اداره و انجام وظایف خود دو هدف اساسی حفاظت و نگه‌داری اسناد و دسترس‌پذیرسازی اطلاعات را دنبال می‌کنند که این دو هدف در راستای بهره‌برداری و استفاده‌ی بهینه از اطلاعات صورت می‌گیرد. پژوهشگران و محققان برای پیشنهاد و ارائه‌ی طرح‌های پژوهشی موفق و کارآمد به استفاده‌ی بهینه از اطلاعات نیاز دارند. منظور از استفاده‌ی بهینه دسترسی هر چه آسان‌تر و سریع‌تر و کامل‌تر به اطلاعات است. بنابراین آرشیوها باید برای تحقق این امر مهم، روش‌های اطلاع‌رسانی صحیح و مناسبی را به‌کارگیرند. در این‌باره آرشیوها با چالش‌هایی روبرو

هستند که به آن‌ها پرداخته می‌شود. با توجه به اینکه مؤسسات و نهادها داعیه بهره‌وری از اطلاعات را در قالب شبکه دارند، ساختار سازمانی و تشکیلاتی نظام‌مندی برای ایفای نقش بهره‌وری از اطلاعات ندارند و شبکه‌ها صرفاً محدود به تعدادی سخت‌افزار رایانه‌ای هستند که به صورت درون‌سازمانی کار ورود و بازیابی اطلاعات را انجام می‌دهند و در اغلب موارد فاقد ارتباطات گسترده می‌باشند تا در حد یک شبکه-ی اطلاع‌رسانی مطرح باشند. همین امر باعث گردیده تا ما درباره‌ی اطلاعات موجود در آرشیوها و مراکز اطلاع‌رسانی خودآگاهی لازم را نداشته باشیم (علیجانی، ۱۳۸۹).

شبکه‌سازی، به همدلی، هم‌داستانی، برنامه‌ریزی، هدف‌داری و مخاطبان مشترک نیازمند است که چنانچه مدیریت‌های مراکز اسناد و آرشیو به تفاهم برسند، هم برای مراکز آرشیوی سودمند خواهد بود و هم پژوهشگران از آن بهره‌مند می‌شوند و احساس آرامش و امنیت می‌کنند (فدایی عراقی؛ به نقل از علیجانی، ۱۳۸۹).

از طرفی فقدان فهرست موجودی مشترک (فهرستگان) یکی از معضلات و مشکلات مراکز اطلاعاتی و از جمله آرشیوهاست. در صورتی که می‌توان با تهیه‌ی فهرست‌هایی از منابع و مدارک آرشیوها و همچنین آخرین کارهای صورت گرفته و تبادل آن از طریق شبکه همکاری از تکرار چنین موارد وقت‌گیر و پرهزینه جلوگیری کرد. فهرست‌های

راهنما دو هدف مهم و اساسی را دنبال می‌کنند: یکی نظارت و مدیریت بر مجموعه؛ و دیگری فراهم آوردن امکان اشراف کلی و نظری آرشیوداران و پژوهشگران بر مجموعه. از جمله ویژگی‌های یک فهرست راهنمای خوب، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- نقشه‌ی کلی موجودی مخزن را طراحی کند و شرح دهد؛
- محتوای اصلی و مهم مجموعه‌های جداگانه را مشخص کند؛
- اطلاعات درست و مفصلی به کاربران ارائه دهد؛
- اطلاعات مربوط به موضوع خاصی را که در چندین مجموعه وجود دارد، به اختصار توضیح دهد.

تهیه‌ی سیاهه‌ای از اطلاعات ضروری جهت کمک به پژوهشگران در بهره‌مندی از خدمات، یکی از ملزومات کلیه مراکز آرشیوی است. اگرچه تاکنون استاندارد از نوع و میزان اطلاعات موردنیاز پژوهشگران در راستای تهیه‌ی یک راهنمای جامع ایجاد نشده است، اما بررسی راهنمای چند مرکز آرشیوی بزرگ می‌تواند تا حدودی نوع این اطلاعات را نشان دهد و ما را در تهیه‌ی راهنمایی جامع و سودمند یاری کند (مصاحب فرد، ۱۳۹۱). بر این اساس، پنج بخش اصلی برای یک راهنمای نسبتاً جامع می‌توان در نظر گرفت، که عبارت‌اند از:

۱. معرفی مرکز؛ اهداف، ساختار، خدمات و...
۲. اطلاعات و فرآورده‌های عمومی؛ شرایط و نحوه‌ی ثبت‌نام

ساعات کار بخش‌های مختلف مرکز
اطلاعات تماس
و موارد دیگر...

۳. شیوه‌های شناسایی، بازیابی و استفاده از منابع آرشیوی و کتابخانه‌ای
۴. مقررات و محدودیت‌ها؛ در زمینه‌های مختلف نظیر استفاده از نسخه‌ی اصلی، کپی‌برداری و غیره
۵. معرفی انتشارات چاپی و الکترونیکی.

در هریک از بخش‌های نامبرده، لازم است که زیر بخش‌ها و جزئیات مربوط به آن‌ها با توجه به خدمات هر مرکز ارائه شود و در صورت لزوم نیز بخش‌هایی اضافه گردد. در پایان آنچه ضرورت می‌یابد، دسترس‌پذیر ساختن این راهنما برای استفاده‌ی پژوهشگران است که علاوه بر شکل چاپی آن باید به صورت الکترونیکی نیز در وبسایت مرکز قابل مشاهده باشد.

امروزه اینترنت و وب به‌عنوان مهم‌ترین رسانه‌های قرن، توانسته‌اند در عرصه‌ی اشاعه‌ی اطلاعات جایگاه خاصی پیدا کنند. بسیاری از کشورها و نهادهای فرهنگی از اینترنت و وب برای تبادل و دسترسی به اطلاعات بهره می‌گیرند. آرشیوها توانسته‌اند همانند دیگر مراکز اطلاع-رسانی به نحو مطلوبی از این فناوری‌های نوین در جهت اهداف خود استفاده نمایند و با افزایش خدمات خود به توسعه اطلاع‌رسانی دلخواه کمک

کنند. در هر کشوری آرشیو ملی از آن‌رو که حاوی مهم‌ترین و اساسی‌ترین اسناد و مدارک کشور است از جایگاه تاریخی و فرهنگی ویژه‌ای برخوردار است. این‌گونه آرشیوها جهت تحقق هدف خود که حفظ و تقویت حافظه است، می‌باید به فناوری نوین، از جمله وبگاه‌ها مجهز شوند. از همین روست که دیده می‌شود بسیاری از آرشیوهای ملی در سراسر دنیا همانند سایر مراکز و مؤسسات اطلاع-رسانی اقدام برای توسعه‌ی وبگاه‌هایی کرده‌اند تا از این طریق بر سرعت اشاعه اطلاعات و خدمات‌رسانی نوین خود بیفزایند. این وبگاه‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که قابلیت و سهولت دسترسی را برای تمام کاربران فراهم آورند (فرج پهلوی، ۱۳۸۷).

سخن آخر:

در هر نظام پژوهشی و تحقیقاتی، اطلاعات به‌منزله‌ی رگ‌های حیاتی این نظام‌ها عمل می‌کنند. آگاهی از وجود، مکان، نوع و نحوه‌ی دسترسی به اطلاعات از دغدغه‌های اصلی پژوهشگران است. پژوهشگران از منابع اطلاعاتی موجود در آرشیوها به‌عنوان منابع دست‌اول استفاده می‌کنند و این اطلاعات برای انجام تحقیقات آن‌ها لازم و ضروری است. آرشیوها به‌عنوان مخازن فرهنگی حاوی مهم‌ترین و اساسی‌ترین اطلاعات و نگه‌دارنده اسناد و مدارک آرشیوی بالارزش، وظیفه دارند تا از مناسب‌ترین و

کارآمدترین روش‌های ممکن برای اطلاع‌رسانی به پژوهشگران استفاده کنند. فراهم آوردن سیاهه-هایی از اطلاعات آرشیو، ایجاد شبکه‌های اطلاع-رسانی و همچنین فراهم آوردن فهرست موجودی مشترک بین آرشیوهای ملی، منطقه‌ای و حتی محلی، از مواردی است که می‌توانند به اطلاع-رسانی بهتر آرشیوها به کاربران از جمله پژوهشگران، دانشمندان و مورخان کمک شایانی کنند.

منابع:

«انتقاد لنکستر از دیدگاه‌های افراطی برخی از کتابداران در خصوص تکنولوژی و فراموشی نیازهای استفاده‌کنندگان»؛ ترجمه داریوش علیمحمدی، پژوهشنامه اطلاع‌رسانی، سال چهارم، شماره ۳، ص ۶-۷

خالوئی، مرضیه. «مطالعه تطبیقی آرشیوهای ملی ایران، آمریکا، انگلیس و فرانسه». گنجینه اسناد، شماره ۶۶، تابستان ۱۳۸۶، صص ۱۱۹-۱۲۸

عادل، معصومه؛ امیرخانی، غلامرضا. «تنظیم و توصیف منابع آرشیوی (با تأکید بر فهرست‌های راهنما)»، گنجینه اسناد، شماره ۷۲، زمستان ۱۳۸۷، صص ۱۰۱-۱۱۲

عبدالحسین آذرنگ، اطلاعات و ارتباطات. (تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۰)، ص ۱۱۰

عزیزی، غلامرضا. «دسترسی به منابع موجود در کتابخانه‌ها و آرشیوها». گنجینه اسناد، شماره ۶۷، تابستان ۱۳۸۶، صص ۹۷-۱۱۰

علیجانی، رحیم. «امکان‌سنجی ایجاد شبکه اطلاع-رسانی برای آرشیوهای فنی سدها و نیروگاه‌های وزارت نیرو در استان خوزستان»، گنجینه اسناد، شماره ۸۰، زمستان ۱۳۸۹، صص ۶۲-۷۹

فرج پهلوی، عبدالحسین. «ارائه الگویی برای وبگاه آرشیو ملی ایران بر اساس وبگاه‌های آرشیوهای ملی جهان و نظارت صاحب‌نظران آرشیو». گنجینه اسناد، شماره ۷۲، زمستان ۱۳۸۷، صص ۶۹-۸۰

مایکل روپر، «خدمات آرشیوی، نقطه نظرهای یک آرشیویست حرفه‌ای»، نقل از نشریه ژانوس ۳-۱۹۹۲م؛ ترجمه شهلا اشرف، مجموعه مقالات آرشیو، جلد ۱، مقاله شماره ۲۹، تهران: روابط عمومی سازمان اسناد ملی ایران، ص ۲

مصاحب فرد، زهرا؛ صحرایی، نرگس. اطلاعات کلی برای پژوهشگران، دانشجویان مطالعات آرشیوی دانشگاه تهران

مؤمن، ابوالفتح. «سازماندهی اسناد در آرشیو»، نشریه زمانه، شماره ۵، پائیز ۱۳۸۵، ص ۱۴

نگاهبان، نسرين. «رویکرد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در اطلاع‌رسانی به نابینایان و کم-بینایان». گنجینه اسناد، شماره ۷۰، تابستان ۸۷، صص ۹۵-۱۰۶

گردآورنده: فاطمه احمدی
Fatemehahmadi17@gmail.com

مقدمه:

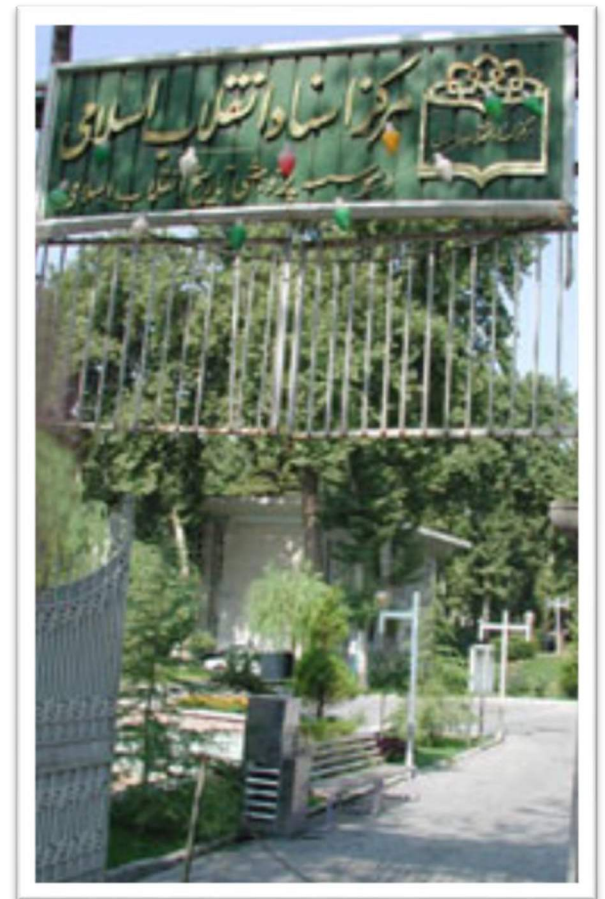
یکی از آرشیوهایی که در ایران، بعد از انقلاب اسلامی و در راستای حفظ ارزش‌های انقلاب به روی کار آمد، مرکز اسناد انقلاب اسلامی است. ساختمان این مرکز در خیابان دکتر شریعتی، قبل از میدان قدس واقع شده است. اداره‌ی این مرکز به صورت گروهی و بر مبنای تقسیم کار صورت می‌گیرد و شامل شش بخش معاونت خودکفایی، معاونت اداری و مالی، معاونت اطلاع‌رسانی، معاونت پژوهشی، معاونت تاریخ شفاهی و معاونت انتشارات می‌باشد. سیاستگذاری در این سازمان توسط هیئت امنای صورت می‌پذیرد که اعضای آن را آقایان حجت الاسلام مصطفی پورمحمدی به عنوان رئیس هیئت امنای، حجت الاسلام روحانی و حجت الاسلام حسینیان تشکیل می‌دهند. ریاست کل این مرکز را حجت الاسلام حسینیان بر عهده دارد. در حال حاضر ساختمان مرکز اسناد انقلاب اسلامی در خیابان دکتر شریعتی، قبل از میدان قدس واقع شده است.

تاریخچه سازمان:

مرکز اسناد انقلاب اسلامی به عنوان مؤسسه پژوهشی تاریخ انقلاب اسلامی ایران و به منظور جمع‌آوری اسناد و مدارک مربوط به نهضت حضرت آیت الله خمینی (ره) جهت انجام تحقیقات مستند تاریخی و

سندیت تدوین و نگارش تاریخ انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۶۰ فعالیت خود را آغاز نمود.

در سال ۱۳۶۷ حضرت امام خمینی (ره) در نامه‌ای به حجت الاسلام سید حمید روحانی رییس وقت مرکز، ضمن قدردانی از تلاش‌های ایشان و مجموعه همکاران وی، با ابراز عدم رضایت از انتشار تاریخ‌های غیرواقعی از طرف وابستگان به شرق و غرب، ضمن تشویق به نگارش تاریخی واقعی و مستند، پیگیری جدی‌تر در خصوص جمع‌آوری همه اسناد اعم از نوشته، صدا و تصویر را مورد تأکید قرار دادند. بر این اساس و از آن تاریخ عملاً مرکز اسناد انقلاب اسلامی به محلی برای جمع‌آوری و نگهداری کلیه اسناد انقلاب اسلامی ایران تبدیل شد.

معرفی معاونت های سازمان

این معاونت، هم اکنون با مسئولیت جناب دکتر جواد منصوری فعالیت می کند. واحد تهیه و آرشیو این معاونت، وظیفه تهیه سندهای جدید و آرشیو و نگهداری سندهای موجود را بر عهده دارد. اسناد جدید بر اساس نیازهای پژوهشی مرکز تهیه می گردد. هم اکنون ورودی سند به مرکز اسناد انقلاب اسلامی حدود هشتاد هزار برگ در سال می باشد. واحد سازماندهی اسناد هم وظیفه فهرست نویسی و استخراج اطلاعات اسناد را عهده دار می باشد. علاوه بر این دو واحد، این معاونت دارای دو واحد رایانه و اینترنت و کتابخانه می باشد. واحد رایانه و اینترنت، مسوولیت مدیریت و پشتیبانی سایت اینترنتی مرکز اسناد انقلاب اسلامی، پشتیبانی شبکه های رایانه ای موجود در مرکز، استخراج اسناد اینترنتی و انجام امور رایانه ای از قبیل اسکن سند، تصویر، نگاتیو و ... را بر عهده دارد.

معاونت اطلاع رسانی

این معاونت که رکن اصلی تحقیق و پژوهش مرکز می باشد، هم اکنون توسط جناب آقای دکتر اکبر اشرفی مدیریت می شود. این معاونت با همکاری کارشناسان با تجربه و صاحب اثر در تاریخ انقلاب اسلامی، هر سال ۷۲ موضوع تدوینی و پژوهشی را به عنوان موضوعات نهایی جهت انجام، اعلام عمومی می نماید و پژوهشگران علاقمند به تالیف این موضوعات با مراجعه به این معاونت و ارائه طرح تحقیق خود در صورت پذیرفته شدن تحت نظر و راهنمایی کارشناسان این معاونت به تالیف کتاب در موضوع انتخاب شده می پردازند.

معاونت پژوهشی

پژوهشهای به پایان رسیده در معاونت پژوهشی مرکز به صورت کتاب توسط معاونت انتشارات مرکز که هم اکنون مدیریت آن بر عهده آقای مهدی رضانی است، منتشر می گردد. کلیه مراحل چاپ آن از حرفچینی و ویراستاری و طراحی تا لیتوگرافی و چاپ و توزیع، همه در این معاونت و داخل مجموعه مرکز صورت می گیرد.

معاونت انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی با چاپ هر پنج روز یک کتاب هم اکنون یکی از پرکارترین ناشران کشور محسوب می شود و طی چند سال گذشته چندین بار به عنوان ناشر برگزیده کشور شناخته شده است.

معاونت انتشارات

این معاونت هم اکنون به مدیریت جناب آقای مرتضی میردار مشغول فعالیت است. شناسایی و مصاحبه با کسانی که به گونه ای در فرایند انقلاب اسلامی فعالیت داشته اند یا اطلاعات ثبت نشده ای از تاریخ نهضت امام خمینی (ره) دارند، مهمترین وظیفه این بخش محسوب می شود. تاکنون نزدیک به بیست هزار ساعت مصاحبه توسط همکاران این بخش تهیه شده است که عمده شخصیتهای مهم و تاثیرگذار در انقلاب اسلامی را شامل می شود؛ ولی از آنجا که انقلاب شکوهمند اسلامی ایران به لحاظ وسعت، گستردگی وصف ناشدنی دارد هنوز هستند افرادی که خاطرات بسیار ارزشمند در حافظه خویش دارند. این بخش در حال شناسایی و انجام مصاحبه با این بزرگواران می باشد.

معاونت تاریخ شناسی

سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی از سال ۱۳۸۰ فعالیت خود را آغاز نموده است. هدف اصلی این مجموعه آن است تا با بهره مندی از رویکرد علمی و روشمند در راستای اهداف انقلاب شکوهمند اسلامی محتوای مورد نیاز مخاطبان داخلی و بین المللی را تولید و یا بازنشر نماید. این سایت به تدریج و به منظور ارائه محتوای غنی در حوزه انقلاب اسلامی به مخاطبان برون مرزی، بخشهای عربی و انگلیسی خود را نیز راه اندازی کرد. این مجموعه تخصصی در راستای اهداف خود از بخشهای متنوعی چون مقالات و یادداشت های تحلیلی، مصاحبه، تقویم انقلاب اسلامی، تاریخ شفاهی، چند رسانه ای (عکس، سند، جراید، فیلم، صوت و ...)، پرونده های ویژه و ... تشکیل شده است. همچنین با رجوع به سایت مرکز اسناد امکان بهره مندی از نرم افزار جامع صحیفه حضرت امام (ره)، کتابخانه تخصصی مرکز اسناد انقلاب اسلامی، دانشنامه رجال انقلاب اسلامی و آرشیو اسناد نیز امکان پذیر گردیده است. سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی با میانگین روزانه ۸۰۰۰ بازدید پر مخاطب ترین سایت تخصصی در حوزه انقلاب اسلامی است.

وبسایت سازمان

مفصل آرشیو مطالعات استرالیایی

گردآورنده : نگار زارع

دانشجوی ارشد مطالعات آرشیو دانشگاه الزهراء (س)
negarzare90@gmail.com

مقدمه:

آرشیو ملی استرالیا به وسیله دولت استرالیا و به منظور حفاظت و نگهداری اسناد دولت مشترک المنافع تاسیس شده است. این مرکز منعکس کننده تاریخ و هویت استرالیاست و به عنوان حافظه آن جمع‌آوری و نگهداری می‌شود.

این آرشیو در سراسر استرالیا بخش‌ها و مراکزی دارد؛ ولی بخش مرکزی آن در شهر کانبرا^۲ واقع شده. این شهر در ۱۵۰ کیلومتری ساحل شرقی قرار و دمای آن بین ۱۵ تا ۱۸ درجه سانتیگراد در تغییر است. در مورد آب و هوای این شهر می‌توان گفت که دارای تابستانی ملایم، زمستانی سخت با مه سنگین، سرمازدگی متناوب و همچنین بارش برف می‌باشد. این سازمان تحت قانون ۱۹۸۳ که قوانین مربوط به حفاظت و استفاده از منابع آرشیوی است اداره میشود.

شورای مشورتی این سازمان ۱۳ عضو دارد که ۱۱ عضو آن توسط وزیر و یک نفر عضو مجلس بوده که توسط خود مجلس انتخاب می‌شود و نفر آخر سناتوری است که مجلس سنا آن را انتخاب می‌کند.

اهداف

این سازمان دارای نیروی کار ماهر و متنوع می‌باشد و افرادی با پس‌زمینه فرهنگی و زبانی متناسب با خط مشی سازمان و علاقه‌مند و متخصص به آرشیو و آرشیوداری در آن

فعالیت می‌کنند. دو هدف کلی این مرکز که تمام اهداف جزئی آن را پوشش می‌دهد شامل:

- راهنمایی سازمان‌ها و مراکز دولتی جهت مدیریت و نگهداری اسناد موجود
- برپایی نمایشگاه، حفاظت، نمایش مجموعه و تشویق عموم مردم جهت استفاده از منابع و برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی

تاریخچه

ساخت آرشیو ملی در سال ۱۹۲۰ توسط ادوارد (پرنس کانبرا) پایه‌ریزی شد؛ ولی هیچ ساختمانی به این منظور ساخته نشد تا اینکه پس از جنگ جهانی اول کتابخانه ملی استرالیا مسئول جمع‌آوری و نگهداری مدارک دولت مشترک المنافع گردید. این وضع ادامه داشت تا زمانی که دکتر تئودور شلنبرگ، مدیر آرشیو واشنگتن، در سال ۱۹۵۴ از استرالیا دیدن کرد و خواستار جداسازی کتابخانه از آرشیو شد. سرانجام در سال ۱۹۶۱ دفتر آرشیو کشورهای مشترک المنافع، از کتابخانه ملی جدا گردید و در سال ۱۹۷۵ به "آرشیو استرالیا" تغییر نام داد.

طبق قانون ۱۹۸۳ با حمایت آرشیوهای کشورهای مشترک المنافع برای اولین بار به استرالیا حکم قانونی جهت حفظ سوابق دولت داده شد؛ این امر موجب گردید که سرانجام این سازمان از سال ۱۹۹۸ "آرشیو ملی استرالیا" نامیده شود.

مجموعه تشکیل دهنده آرشیو

اسناد این سازمان اکثراً مربوط به سال ۱۹۰۱ به بعد و شامل بیش از ۴۰ میلیون سند، از جمله: اسناد کاغذی، سمعی و بصری، دیجیتالی، عکس، نقشه، طرح و اشیاء دیگر، می‌باشد. کلیه اسناد نگهداری شده در این مجموعه به دو دسته کلی، اسناد تولیدی دفاتر دولتی کشورهای مشترک المنافع و اسنادی که به وسیله دولت تولید نمی‌شوند، تقسیم می‌شود.

امکان دسترسی و تکثیر اسناد:

این مرکز جهت حفاظت از اسنادی که در اختیار پژوهشگران قرار میدهد؛ سه ویژگی را جهت دسترسی پذیری برای اسناد در نظر گرفته که در صورت داشتن یکی از این خصوصیات به تکثیر یک نسخه از اسناد اقدام می‌شود:

- داشتن اجازه حق مؤلف
- قرار داشتن یا ورود به مرحله دسترسی عمومی
- جهت استفاده منصفانه (مثل: پژوهش یا مطالعه، نقد ادبی، گزارش خبری، مشاوره حقوقی حرفه‌ای و از جمله آن)

تمام اسناد موجود در مجموعه در دسترس عموم قرار نمی‌گیرد بلکه طبق قانون ۱۹۸۳ اسناد کشورهای مشترک المنافع بعد از ۳۰ سال از تاریخ ایجاد و اسناد دیگر، بعد از بررسی

توسط کارمندان آن سازمان و کسب اطمینان، در دسترس قرار خواهند گرفت. اما با این وجود اسنادی هستند که کاملاً محرمانه بوده و ارزش دائمی و قانونی دارند که هرگز در دسترس عموم قرار نخواهند گرفت؛ بلکه گروه خاصی از محققان، تحت شرایط خاص، مجاز به دسترسی این اسناد می‌باشند. همان طور که گفته شد در کل حدود ۹۷٫۵٪ اسناد سرانجام در دسترس عموم مردم قرار خواهند گرفت و تنها درصد باقیمانده است که محرمانه بوده و جداگانه با حساسیت‌های امنیتی نگهداری می‌شود.

دلایل منع اطلاعات:

- اطلاعات شخصی: این دسته از اطلاعات در طول مدت زندگی فرد محرمانه می‌مانند (مانند تاریخچه پزشکی، ارتباطات شخصی فرد با افراد دیگر و از جمله آن)
- اطلاعاتی در مورد امنیت دولت‌های مشترک المنافع و مقیمان آن‌ها: اسنادی که با افشای آن امنیت ملی، مسائل دفاعی، روابط بین المللی و ... را تحت تاثیر قرار می‌دهد. (مانند جزئیات طراحی و ساخت و ساز سلاح)

دو استراتژی اصلی مراقبت در این آرشیو به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- حفاظت و ذخیره طولانی مدت اسناد
- ۲- شناسایی اسنادی که به سرعت رو به نابودی و در معرض خطراند.

یکی از مهم‌ترین اقدامات حفاظتی آرشیوها در سال‌های اخیر، دیجیتال‌سازی اسناد است. آرشیو ملی استرالیا جهت حفاظت اسناد دیجیتالی خود (از ابتدا دیجیتالی بوده‌اند و یا اینکه خود آرشیو آن‌ها را دیجیتالی کرده است) فرمت فایل اسناد را با استفاده از نرم‌افزارهای دیجیتالی به فرمت فایل حفاظتی استاندارد و تعیین شده تبدیل می‌کند.

ویژگی‌های نرم‌افزارهای حفاظت دیجیتالی:

- نمایش عناصر اصلی اسناد
- بازیابی اسناد دیجیتالی از آرشیو دیجیتالی
- بررسی مداوم اسناد
- تحت مجوز منبع باز مجاز

ارتباط با سازمان‌های دیگر

آرشیو ملی استرالیا پیوندهای نزدیکی با سازمان‌های دیگر دارد که مورد حمایت آن‌ها قرار می‌گیرد. از جمله این مراکز:

- Blue Shield Australia: جهت حفاظت میراث فرهنگی و منابع استرالیا
- Community Heritage Grants: جهت ارسال کمک‌های مالی به این آرشیو

و شرکای بین‌المللی آن شامل:

- ICA یا شورای بین‌المللی آرشیو
- یونسکو

این بخش جهت ارسال درخواست کتبی (مانند پست و ایمیل) و دریافت پاسخ ایجاد شده. علاقه‌مندان درخواست کتبی خود را به صورت رایگان به این بخش ارسال کرده و پس از بررسی، بر اساس نوع و حجم درخواست و پرداخت هزینه تعیین شده، در حدود ۳۰ روز بعد، پاسخ درخواستشان داده می‌شود.

پانویس:

- ۱- National Archives of Australia
- ۲- Canberra
- ۳- Freedom Of Information Act

منابع:

www.naa.gov.au

آشنایی مختصر با محسن روستایی

نام: محسن روستایی (۱۳۴۲- دورود لرستان)

عنوان تخصصی: سندپژوه، کارشناس ارشد و خبره و فهرست‌نویس اسناد تاریخی سازمان اسناد ملی ایران (با بیش از ۲۳ سال سابقه- اشتغال رسمی)

مدرس مدعو دانشگاه تهران در تدریس دروس: **آشنایی با خط سیاق، سندشناسی و سندخوانی، کاغذشناسی، مهرشناسی و آشنایی با خطوط قدیمه.**

تحصیل‌کرده: زبان و ادبیات فارسی (حال حاضر در مقطع دکتری)

افتخارات علمی و پژوهشی

-برنده جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران -۱۳۸۳، به خاطر تألیف کتاب دو جلدی، تاریخ طب و طبابت در ایران (عهد قاجار و رضاشاه) ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران: ۱۳۸۲

-**چهره ماندگار لرستان** سال ۱۳۸۳، در کنار و همراه: مرحوم دکتر سیدجعفر شهیدی- استاد عبدالمحمد آیتی- دکتر سکندر امان‌اللهی

- **پژوهشگر برتر کشور** از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور: ۱۳۸۰

- **سندپژوه برتر سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران:** سال ۱۳۸۶

- مدرس مرکز آموزش سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران از سال ۱۳۸۰-۱۳۹۲

فعالیت‌های اجرایی، پژوهشی و آموزشی:

-مدیر اسبق اداره کل فهرست‌نویسی (تنظیم و توصیف اسناد تاریخی) سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۱۳۹۱- تیرماه ۱۳۹۳)

- رئیس گروه پژوهش (۱) و سندشناسی در پژوهشکده اسناد و اداره کل تنظیم و پردازش اسناد به مدت ۱۵ سال (از سال ۱۳۷۲-۱۳۸۷)

- دبیر کمیته سازمان‌های آرشیوی از سوی سازمان اسناد ملی ایران (۱۳۷۲-۱۳۷۵)
- کارشناس مسئول و فهرست‌نویس اسناد قدیمه و اسناد سیاقیه (۱۳۸۷-۱۳۹۱)
- عضو کمیته تنظیم و تدوین تشکیلات و شرح وظایف اداره کل تنظیم و پردازش سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۱۳۸۴-۱۳۸۵)
- سرپرست و مسئول کتابخانه دانشگاه مفید قم با احتساب بیش از ۲۰ نفر نیروی انسانی مجرب در اختیار. (۱۳۷۰)
- عضو کمیته استراتژیک و چشم‌انداز راهبردی سازمان اسناد ملی و ...
- عضو مدعو کمیته راهبردی و اجرایی اسناد الکترونیک
- مشاور معاونت اسناد سازمان اسناد ملی (در امور سندشناسی و فهرست‌نویسی اسناد)
- مدرس دروس: سندشناسی و سندخوانی - آشنایی با خط سیاق - آشنایی با خطوط قدیمه و نمونه خط‌های رجال تاریخی و نیز تدریس درس فهرست‌نویسی و چکیده‌نویسی اسناد تاریخی. (در مرکز آموزش سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران)
- مدرس درس تاریخ طب و طبابت (از صفویه- قاجاریه) به دعوت دانشکده داروسازی و طب سنتی دانشگاه شیراز در سطح دکتری؛ سال ۱۳۸۸.

- مدرس: مکاتبات اداری، آیین نگارش و گزارش‌نویسی (در مرکز آموزش سازمان اسناد ملی و سایر مراکز علمی و صنعتی و ...، دهه ۱۳۷۰).
- مدرس دروس: سندشناسی و سندخوانی - آشنایی با خط سیاق (مقدماتی) - آشنایی با سیاق پیشرفته (سیاق ۲) و آشنایی با خطوط قدیمه و نمونه خط‌های رجال تاریخی به دعوت پژوهشگاه تاریخ اسلام.
- تدریس درس آشنایی با خط سیاق به دعوت دانشگاه اصفهان (۱۳۸۹) و سال ۱۳۹۱.
- تدریس سیاق پیشرفته در مرکز اسناد و پژوهش‌های تاریخی آستان قدس رضوی ۱۳۹۲.
- مدرس درس سندشناسی و سندخوانی و آشنایی با خط سیاق، به دعوت انجمن ایرانی تاریخ: ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲.
- تدریس یک دوره کامل فنون تاریخ در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۳).
- تشکیل کارگاه مهرشناسی و مهرخوانی در دانشگاه اصفهان (۱۳۹۳).
- تشکیل کارگاه دو روزه خط سیاق در دانشگاه طب سنتی تبریز (۱۳۹۳).
- تالیف و پژوهش حدود ۷۰ مقاله تاریخی و سندپژوهشی و چاپ آنان در مجلات معتبر کشور - علاوه بر کتاب تاریخ طب و ... سایر کتب تالیفی عبارتند از: کتاب اسناد مطبوعات ایران: ۱۳۲۰-۱۳۳۲ ش. (۴ جلد)، ناشر: سازمان اسناد ملی ایران:

۱۳۷۶- کتاب اعتضاد فرهنگ (تاریخ آموزش و پرورش لرستان)، ناشر: علوم و فنون ۱۳۷۹- کتاب تاریخ نخستین فرهنگستان ایران «به روایت اسناد» ناشر: نشر نی ۱۳۸۵.

آثار در مرحله تدوین و چاپ:

۱. کتاب: مقدمه‌ای بر شناخت حساب سیاق با تکیه بر اسناد تاریخی و رسالات سیاقیه - ۱. تصحیح و بازخوانی سه کتابچه سیاقیه (کتابچه‌های نفری) راجع به تاریخ و رجال‌شناسی ارتش ایران (عهد قاجاریه). ۳. تصحیح و بازخوانی سه کتابچه سیاقیه درباره جواهرات سلطنتی ایران (عهد ناصری). ۴. مجموعه مقالات آشنایی با ساختارشناسی انواع سند تاریخی و ...
۲. طرح تدوین دستنامه فهرست‌نویسی انواع سند تاریخی و پرونده‌های اداری و آرشیوی به منظور سهولت در امر تنظیم و توصیف اسناد (فهرست‌نویسی).
۳. برنامه‌ریزی جهت تدوین دانشنامه اسناد و اصطلاحات دیوانی و اجتماعی ایران (از دوره اسلامی تا پایان عصر پهلوی).
۴. تدوین طرح ادبیات و تاریخ دیوانسالاری و اجتماعی ایران عهد مغول- تیموری (با تکیه بر مکتوبات و اسناد تاریخی).

۵. تدوین دانشنامه خط سیاق و کتابچه‌های سیاقیه.
۶. تدوین طرح آشنایی با فنون تاریخ (در زمینه شناخت اسناد، نسخ خطی، مهرشناسی، خط‌شناسی، سیاق‌شناسی و ..).

گفتگو

با محسن روستایی

سندشناس، معلم خط سیاق و فهرست نویسنده اسناد تاریخی

مصاحبه‌کننده: فرزانه طالب‌حقیقی^۲
تاریخ مصاحبه: ۹۴/۳/۳

نشریه آرشیو صورت می‌گیرد اجازه دهید این گونه شروع کنیم که شما معرفی کلی از خودتان برای مخاطبان ما ارائه دهید:

من به عنوان سندشناس، فهرست‌نویس اسناد تاریخی سازمان اسناد ملی ایران خدمتگزاری بیش نیستم و فکر می‌کنم در همین حد کافی باشد. و بنده به هیچ وجه خود را مورخ نمی‌دانم.

پس شما خودتان را سندشناس و فهرست‌نویس می‌دانید؟

بنده سندپژوه، معلم خط سیاق و فهرست‌نویس اسناد تاریخی، در رزومه‌های علمی هم از همین عنوان بیشتر استفاده می‌کنم و به نظرم میزان تحصیلات و مدارک تحصیلی خیلی در معرفی و تجارب این چنینی تأثیرگذار نیستند و تجربه‌های عملی در امور اسناد با

^۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء (س).

در روز سوم خرداد ۱۳۹۴ با جمعی از دانشجویان مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء (س)^۱ پا به دفتر ایشان گذاشتیم، ایشان با رویی گشاده پذیرای ما بودند. آقای روستایی با اشتیاقی وصف‌ناپذیر از فهرست‌نویسی سخن می‌گوید، به نحوی سند و اجزای آن را توصیف می‌کردند که لحظه‌ای برای موجودی زنده و پویا تجسم می‌شد. آنقدر مطالب تخصصی فهرست‌نویسی را با لذت و شیرین بیان می‌کردند که حیف‌مان می‌آمد صحبت‌هایشان را برای مطرح کردن سؤالاتمان قطع کنیم. اما چاره‌ای نبود جز دل‌کندن از فهرست‌نویسی، و بدین ترتیب سخن از نشریه آرشیو آغاز شد.

شما از مدرسان برجسته سندشناسی، خط سیاق، فهرست‌نویسی اسناد و سایر فنون تاریخ هستید و ما برای گذراندن جلسات آموزشی فهرست‌نویسی سند حتماً در محضرتان خواهیم بود. اما از آنجایی که این گفتگو برای

^۱ - این گفتگو با یاری خانم‌ها احمدی، سلیمانی و زارع صورت گرفته است که از همیاری ایشان کمال تشکر را دارم.

تمامی عناصر سندشناسی و سندشناختی‌اش، حائز اهمیت فراوان است.

جناب روستایی رویکرد نشریه در این شماره بیشتر معطوف به خود رشته مطالعات آرشیوی است و ما با توجه به این دیدگاه اصلی‌مان را طرح کرده‌ایم. لذا گفتگوی محوری را با این پرسش آغاز کنیم: شما به عنوان فردی سندپژوه وقتی که عنوان رشته مطالعات آرشیوی به گوشتان می‌رسد چه چیزی در ذهن‌تان متصور می‌شود و در نظر‌تان یک دانشجوی مطالعات آرشیوی چه مهارت‌هایی باید داشته باشد؟

وقتی می‌گوییم آرشیو چه مفهومی از آرشیو در ذهن ما تداعی می‌شود، در ذهن ما منابع کتابداری است؟ آرشیو صدا و سیما است؟ و غیره. بنابراین تا ما مفهوم آرشیو را مشخص نکنیم با توجه به قیودی که بر آن می‌بایست مترتب شود نمی‌توانیم راجع به گرایش مطالعات آرشیوی و سرفصل‌هایی که برایش تعیین

شده است، صحبت کنیم. ما تا آرشیو را که به کار می‌بریم ذهن بر می‌گردد به طبقه‌بندی کتاب و هر نوع سند و مدرک دیگری که نیاز به حفظ و نگهداری دارد.

بنابراین اگر شما آرشیو را به معنای اعمش فرض کنید بدین معنا است: جایگاهی که انواع اسناد و مدارک دارای ارزش در آن نگهداری می‌شود. مثل: فیلم، کتاب، نقشه، سند‌های تاریخی، منابع غیرکتابی در

به نظر بنده مشکل ما در حال حاضر خود لفظ آرشیو است که برای هر نوع محمل و مدرکی استفاده می‌شود.

اشکال مختلف پوستر، نقشه و غیره. پس شما مهارت-تان باید طوری باشد که به طور نسبی همه این مواد در درس‌هایتان اشاره شود و بر آنها مسلط باشید.

در کتاب تاریخ نخستین فرهنگستان ایران تألیف بنده حقیر، معنی آرشیو آورده شده است: واژه‌ای فرانسوی است که تغییر داده شده به بایگان و بایگانی. هنگامی که گفته می‌شود بایگان و بایگانی ذهن برمی‌گردد به اسنادی که در نظام دیوانی و نظام اداری تولید می‌شود. ولی در مطالعات آرشیوی که شما به کار می‌برید شامل کتاب هم می‌شود، شامل مواد غیرکتابی هم می‌شود. پس اینجا از نظر من استفاده از لفظ آرشیو اشتباه است. مگر اینکه قیدی برایش بیاوریم، مانند مطالعات آرشیوی اسنادی، مطالعات آرشیوی کتاب و کتابداری، مطالعات آرشیوی فیلم و ... این نظر برمی‌گردد به تجربه علمی و عملی بنده. چرا؟ چون لفظ

آرشیو و ریشه‌شناسی و کاربرد این واژه، بر می‌گردد به بایگان و بایگانی که در آن اسناد و مدارکی را نگهداری می‌کنند

که از حالت جاری و نیمه‌جاری و راکد شدن، رسیده است و بعد از سی سال - چهل سال منتقل به سازمان اسناد ملی ایران شده است. من با لفظ آرشیو ملی ایران هم موافق نیستم چرا که فرهنگستان اول قرار بوده است

واژه‌های بیگانه را بردارد و واژه‌های فارسی را جایگزین کند. ما دوباره لفظی را استفاده می‌کنیم که فرهنگستان اول آن را برابری کرده و تبدیلیش کرده است به بایگانی. به نظر من اگر ما عنوان سازمان اسناد ملی ایران را به کار ببریم می‌تواند درست باشد. ولی اگر آرشیو ملی ایران را به کار ببریم همه چیز می‌تواند باشد و معنی اعم آرشیو می‌تواند هر نوع منبع کتابخانه-ای و اسنادی را در کنار یکدیگر قرار دهد که قدر مسلم وظایف یکدیگر را تحت اشعاع قرار می‌دهد، غافل از اینکه سند و کتاب به لحاظ ذاتی و فلسفی با یکدیگر تفاوت ماهوی دارند. و مستقل نبودن سازمان اسناد ملی ایران و کتابخانه ملی ایران برای کشوری بزرگ چون ایران ضربات جبران‌ناپذیری دارد.

با این وصف به نحوی در امور تخصصی همپوشانی و شبیه‌سازی ایجاد می‌شود. بدین منوال که ما به غلط بیان می‌کنیم و توجیه می‌کنیم چون ما

آرشیو ملی ایران هستیم. پس مستندسازی و نمایه-سازی سند و کتاب یکی است! چه فرقی با یکدیگر دارند؟! هر دو مان آرشیویم! فهرست‌نویسی‌مان در سند همان فهرست‌نویسی در کتاب است! پردازش‌ها هم

همخوانی دارند! هنگامی که شما کتاب را شماره-گذاری می‌کنید و به نوعی شناسنامه تهیه می‌کنید عمل پردازش را عملیاتی کرده‌اید. ولی این کار در سند پردازش نیست. این کار در آرشیو و اسناد ملی توصیف و یا تنظیم و توصیفی است که با محوریت منشأ سند ساماندهی می‌شود.

بنابراین من اگر بخواهم در فلسفه وجودی منابع و مدارک آرشیو، اعم از سند و کتاب وارد شوم، فی حد ذاته با یکدیگر متفاوت‌اند. از این روی اصلاً این اشکال در مفهوم از خود کلمه آرشیو بروز می‌کند که برای دوری از آن می‌بایست این لفظ را یا با قید بیاوریم تا جایگاه سند و کتاب و فیلم از یکدیگر مجزا شوند. با این اوصاف عبارت مطالعات آرشیوی نمی‌تواند جوابگوی همه تخصص‌ها باشد. یعنی هم شما متخصص آرشیو کتابداری باشید، هم متخصص آرشیو فیلم بشوید و یا به طور کلی منابع غیرکتابی و بعد بیاید سراغ سند!

مستقل نبودن سازمان اسناد ملی ایران و کتابخانه ملی ایران برای کشوری بزرگ چون ایران ضربات جبران‌ناپذیری دارد.

سرفصل‌هایی که برای شما انتخاب می‌کنند مطمئناً جوابگوی سند نخواهد بود به دلیل اینکه سند یک رشته بین‌رشته‌ای است از ادبیات، تاریخ و برخی دیگر از علوم وابسته! پس دروسی که برای شما انتخاب می‌شود باید شامل حال چند درس مبنایی باشد که با

فرهنگ تاریخ و ادبیات سندنویسی روزگاران مختلف سروکار داشته باشد و باید شما مثلاً منشآت بخوانید، تاریخ دیوانسالاری بخوانید، واحدهای درسی تاریخ را جدی بگیرید؛ حتی بنده اخیراً که در شهر یزد در خدمت آقای دکتر شریف‌آبادی بودم این موضوع را تا حدی با ایشان در میان گذاردم و ایشان موافق بودند که چند واحد درسی تاریخ باید برای دانشجویان مطالعات آرشیوی گذارده شود.

دقیقاً سؤال بعدی ما هم همین بود که سرفصل‌های وزارت علوم که برای رشته مطالعات آرشیوی تعیین شده‌اند به نظر شما چگونه‌اند؟

به نظر درست نیست چرا؟ چون از واژه آرشیو برداشت درستی نشده است. البته من در جایگاهش سؤالات شما عزیزان را در حد معمول پاسخ خواهم داد.

بنابراین وقتی ما عبارت و عنوان آرشیو اسناد ملی ایران را به کار می‌بریم قدری با این قید، مفهوم و وظایف سازمان را و دانشجویانی که قرار است در این امور تخصص یابند آشکار می‌سازیم. بنده معتقدم ما بهتر است بگوییم سازمان اسناد ملی ایران. ولی اگر چنانچه بخواهیم به نحوی با واژه آرشیو کنار بیاییم، و بگوییم یک واژه عمومی و جهانی است و در همه‌جا، پربسامد شده و جا افتاده است و ما هم الزام داریم همین

لفظ را بکار ببریم، باید قید داشته باشد. بخصوص برای آرشیو واژه همجوار اسناد تاریخی ضروری است.

لفظ آرشیو یعنی جایگاهی که سند در آنجا حفظ و نگه‌داری می‌شود. من از روی همین کتاب [تاریخ فرهنگستان ایران] برایتان می‌خوانم که حرف‌مان قدری مستند شود به این کتاب. حتماً نیاز خواهید داشت. چون تمام و یا اکثر تغییرات واژگانی اقلیمی و اداری و واژه‌های علمی در این کتاب آورده شده. و در این کتاب آمده است: بایگان یعنی ضباط، آرشیویست. کسی است که نامه‌ها و نوشته‌های اداری را در محل خاص نگهداری می‌کند تا در هنگام نیازمندی بتوان به آسانی به آن دسترسی پیدا کرد. بایگانی یعنی ضباطی یعنی جزئی از کارهای اداری است که سند را نگهداری می‌کنند.

پس ما در رشته مطالعات آرشیوی باید از لفظ آرشیو برداشت درستی داشته باشیم. در دانشگاه تهران در گروه تاریخ گرایشی به نام اسناد و مدارک آرشیوی ایجاد شده که بنده هم در حد بضاعتم دروسی را تدریس کرده‌ام که به نظر می‌آید درس‌های آنها تناسب بهتری با وظایف سازمان اسناد ملی و پژوهش‌های اسنادی دارد. نه اینکه من درس شما و رشته مطالعات آرشیوی را خدای نخواسته کم‌بها کنم! نه اینگونه نیست. نظر بنده این است که حتی درس‌های

اسناد و مدارک آرشیوی هم در دانشگاه تهران نیاز به اصلاح و تجدیدنظر دارد. مثلاً برای نمونه درسی به نام

فهرست‌نویسی اسناد جایش بسیار خالی است. ۴ واحد

زبان انگلیسی تعریف شده که می‌تواند به دو واحد مبدل شود و ۲ واحد فهرست‌نویسی اسناد اضافه شود. مَهرشناسی و خط‌شناسی و کاغذشناسی آنها ۲ واحد است که می‌بایست حداقل به ۳ یا چهار واحد ارتقا یابد.

بگذریم ما معتقدیم که آرشیو تشکیلاتی است که مسئول گزینش، نگهداری و ثبت اسناد واجد ارزش نگهداری دائم است که به طور طبیعی بتواند به محققین و کاربران ارائه خدمات بدهد. الان دروسی که شما می‌خوانید صرف نظر از واژه آرشیو، آیا محتوای دروس و سرفصل‌ها با یکدیگر همخوانی دارند یا خیر! پس سرفصل‌های تان باید تا حد لزوم اصلاح بشود.

حداقل شما باید ۴ واحد تاریخ معاصر بخوانید، بخصوص تاریخ صد و پنجاه سال اخیر را مدنظر قرار دهید. در حال حاضر کتابی در دست تألیف دارم که تاریخ ادبیات دیوانسالاری و سندشناختی عصر مغول و تیموری را دربر دارد، که می‌توانیم تاریخ‌نگاری،

سندپژوهی و ادبیات را به کمک بگیریم تا این‌گونه آثار برای ادوار متأخرتر هم تدوین شود.

به نظر من در رشته مطالعات آرشیوی، در انتخاب عنوان آرشیو و سرفصل‌هایش با همدیگر همخوانی متناسبی وجود ندارد و نیاز به تجدیدنظر دارد!

نکته دیگر این است که آرشیو همیشه تداوی جایی را دارد که موضوعیت طبقه‌بندی داشته باشد! به طور مثال شما وقتی وارد یک شرکت خصوصی می‌شوید، به خود یا به دیگران می‌گویند DVD یا CDها-ی‌مان در محل آرشیومان قرار دارد!! چرا که آرشیو یعنی چیزی یا جایی که منابع آن واجد نگهداری است آن هم برای خدمات‌رسانی!!!

لفظ آرشیو به نظر من فوق‌العاده دم دستی شده است! تا حد زیادی معنی عمومی پیدا کرده است! بنابراین همان‌گونه که اشاره کردم حتماً لفظ آرشیو باید با عبارت‌های همجواری آورده شود که وظایف اصلی آن آشکار شود. مثل مطالعات آرشیوی اسناد تاریخی، آرشیو فیلم‌های صدا و سیما و غیره یا عبارتی مشابه آن. بالاخره من احساس می‌کنم این عنوان باید مفهوماً و علماً درست شود! عنوان وقتی اصلاح شود

آرشیو تشکیلاتی است که مسئول گزینش، نگهداری و ثبت اسناد واجد ارزش نگهداری دائم است که به طور طبیعی بتواند به محققین و کاربران ارائه خدمات بدهد.

آرشیو تشکیلاتی است که مسئول گزینش، نگهداری و ثبت اسناد واجد ارزش نگهداری دائم است که به طور طبیعی بتواند به محققین و کاربران ارائه خدمات بدهد.

خود به خود مواد درسی شما تغییر منطقی می‌یابد! امیدوارم در حد بضاعت و یک مصاحبه زنده عرضم را به اندازه مکفی رسانده باشم.

به نظر شما سرفصل‌هایی که از سوی وزارت علوم برای این رشته تعیین شده است، تا چه حد مرتبط هستند؟ و از نظر شما باید چه تغییراتی داشته باشند؟

فرض کنید دانشگاهی این رشته رو تأسیس کرده است و آن را به وزارت علوم ارائه داده است. اگر لفظ آرشیو را به معنی تمامی منابع کتابی و غیرکتابی، در نظر گرفته‌ایم شامل: کتاب، فیلم، نسخه خطی، سند و ... قدر مسلم سرفصل‌ها تأمین‌کننده این گرایش نیست. زیرا که سند و نسخه‌شناسی هر کدام تخصص جداگانه‌ای دارند و از سوی دیگر هم در فضایی که سازمان اسناد ملی ایران و کتابخانه ملی با یکدیگر ادغام شده‌اند. دیگر منابع غیرکتابی هم مفهومی تغییر کرده، چرا که محمل و منبعی که غیرکتابی است شامل فیلم و عکس، نقشه و پوستر و ... می‌بایست در جایگاه اصلی‌اش که اسناد ملی ایران است بازگردد. افزون بر آن خود رشته کتابداری هم به نظر من مواد درسی‌اش آن‌گونه باید و شاید ساخته و پرداخته نشده است. شما یک کتابدار را به من نشان دهید که در نسخه خطی تسلط کافی داشته باشد! شما یک کتابدار به من نشان دهید که متخصص مرجع‌شناسی در متون عرفانی باشد! شما یک کتابدار به من نشان دهید که در تاریخ علم

مسلط باشد! وجود ندارد! مگر از سر ذوق و انگیزش - های شخصی! این مهم حاصل آید.

در دنیای امروز کتابداری رشته‌ای است که با مقطع فوق‌دیپلم شروع می‌شود که فقط خدمات کتابداری ارائه می‌دهد. در دنیا، شما رشته‌های محض مانند ادبیات، تاریخ، فلسفه، فیزیک، شیمی، ... می‌خوانید، سپس در مقطع فوق‌لیسانس کتابداری تحصیل می‌کنید و بعد از آن شما به طور معمول کتابدار متخصص رشته علوم سیاسی و غیره می‌شوید.

ما مواد درسی رشته کتابداری را که دنبال می‌کنیم بیشتر جنبه خدمات‌رسانی دارد تا اینکه جنبه‌های اصلی علوم مختلف را دنبال کند. لذا نیاز به تغییر دارد! کتابداری دارد خودش را به سمت و سوی رشته‌های اطلاع‌رسانی می‌برد. این فوق‌العاده به این رشته ضرر می‌زند! به جای اینکه به فکر باشیم شاخه‌های مختلف موضوعی را در مقاطع فوق‌لیسانس و دکترا تبیین کنیم. نسبت به آن کوتاهی می‌کنیم. به طور مثال شما می‌توانید فوق‌لیسانس کتابداری در تاریخ علم باشید. یعنی می‌شوید متخصص فهرست‌نویس و مرجع‌شناس تاریخ علم. یا می‌تواند این موضوع به شکل دوره‌ای خودنمایی بنماید یعنی کتابداری را می‌شناسیم که کتابشناس در منابع قرن هفتم و هشتم شده است. شما فقط در منابع عرفان و ادیان متخصص شوید. این

گرایش‌ها باعث می‌شود، هر پایان‌نامه‌ای در هر رشته - ای که باشد یک کتابدار متخصص و مرجع‌شناس هم در جلسه دفاعیه حضور داشته باشد و اظهار نظر کند. می‌بینید که بدین‌وسیله رشته کتابداری چقدر هویت پیدا می‌کند؟

به هر حال شما عزیزان به عنوان دانشجویان رشته مطالعات آرشیوی بایستی برخی دروس را به طور جدی مدنظر قرار دهید و به دروس تخصصی و اختیاری واحدهایی را اضافه نمایید. مثل: سندشناسی و سندخوانی (۲ واحد). خط سیاق (۲ واحد). مَهرشناسی و مَهرخوانی و خط‌شناسی و کاغذشناسی (۳ واحد). نسخه‌شناسی (۲ واحد). ۴ واحد تاریخ معاصر ایران (ضرورتاً از دوره صفویه تا حال حاضر) را بخوانید و در نظر داشته باشید.

تنوع مدرسان دروس هم بسیار حائز اهمیت است و می‌بایست متخصصان این فنون را به کار بگیرید. سال‌های گذشته یکی از اشکالاتی که به رشته اسناد و مدارک آرشیوی دانشگاه تهران گرفته شده بود این بود که اساتید متخصص شما چه کسانی هستند که خدا را شکر این مشکل رفع و رجوع شد. پس شما اگر چه آرشیو را به معنی اخص بگیرید دروس‌تان جوابگو نیست، اگر به معنای اعم بگیرید، عذر می‌خواهم می‌شود آش شله‌قلمکار! یعنی ذره‌ای از آن یکی درس

می‌خوانید و نهایتاً متخصص هیچ زمینه آرشیوی هم نمی‌شوید. بنابراین عنوان باید با محتوا بخواند و این امر با بکارگیری نظرات تخصصی قابل تحقق خواهد بود. دقیقاً مانند مباحث نمایه‌سازی است که در کتابداری و بخصوص اسناد تاریخی مطرح است. چنانچه می‌گوییم نمایه‌ها باید با محتوا رابطه منطقی داشته باشد و بخصوص، توصیف‌گرهای مهم و کلیدی باید از دل اسناد استخراج شوند. نه اینکه رشته‌های دیگر هیچ مشکلی ندارند! نه! گرایش‌های درسی جدید نیاز به متخصص دارد. بدین‌گونه است که تشکیل رشته‌ها و گرایش‌های جدید نقایصی هم وجود دارد. حتی قدیمی‌ترین رشته علوم انسانی که در دانشگاه‌ها ایجاد شده مثل رشته زبان و ادبیات فارسی، نیاز به اصلاح و گرایشی شدن دارد. گاهی اوقات با خود می‌گوییم کاش رشته (ادبیات تطبیقی) (ادبیات معاصر و نقد ادبی) بیش از اینها مورد مذاقه و پیاده شدن قرار گیرد.

یکی از مطالبی را که بنده دوست دارم در این قسمت بیان کنم این است که آیا در رشته مطالعات آرشیوی دانشجو تا چه اندازه با علومی و فنونی چون نسخه‌شناسی، مَهرشناسی، مرقع‌شناسی، رقیمه و پرونده‌های آرشیوی آشنا می‌شوند. دانشجویان به هنگام کارآموزی، کارورزی به این مهم پی می‌برد که محتوای دروسی که در طول ترم گذرانده است خیلی

با تجارب عملی همگونی ندارند. شاید مدرس هم در این مقوله درست انتخاب نشده است. بالاتر از آن، ارزش‌افزوده تشخیص اصالت و ارزیابی اسناد، نسخ خطی و کتب چاپ سنگی و غیره چگونه مهیا و تحقق می‌یابد. آیا دروسی که می‌خوانید شما را به این مسیر رهنمود می‌سازد یا خیر؟ خودتان کلاه‌تان را قاضی کنید؟

بنده معمولاً
با دانشجویانی که
با آنها درس
سندشناسی داشته

باشم به طور متعارف برای آنها اسنادی به جهت

تمرین بازخوانی در نظر گرفته می‌شود و آنها باید ساختارشناسی اسناد را هم تعیین تکلیف کنند. سر کلاس هم اسناد قابل قبول و مهمی را تشریح و بازخوانی می‌کنیم. یعنی هر سندی که در کلاس ساختارشناسی‌اش را می‌گوییم، با توجه به زبان معیارش اسناد را مورد بررسی و مذاقه قرار می‌دهیم. اما این فرصت شاید برای شما با توجه به رشته تحصیلی‌تان حاصل نشده باشد. یکی دیگر از فواید سندشناسی و سندپژوهی می‌تواند ارزش‌افزوده‌ای باشد که ما را در تشخیص اصالت اسناد هدایت می‌کند و امیدوارم که

یکی دیگر از فواید سندشناسی و سندپژوهی می‌تواند ارزش - افزوده‌ای باشد که ما را در تشخیص اصالت اسناد هدایت می‌کند و امیدوارم که این فرصت‌ها برای شما هم ایجاد شود چه به صورت عملی چه به صورت نظری.

این فرصت‌ها برای شما هم ایجاد شود چه به صورت عملی چه به صورت نظری.

جا دارد به این مطلب هم اشاره کنم که تشخیص جعل یا اصل سند، به مؤلف‌هایی چون: کاهش، افزایش و تغییر در محتوا و عناصر سندشناختی و سندشناسی وابستگی تام و تمام دارد که این مهم جز با

تمرین و
ممارست با
اسناد و خطوط
پیچیده آنها
حاصل نمی -
شود. زیاد اطلاع

کلام نکنم، پس وقتی می‌گوییم آرشیو این آرشیو یک منبع یا ماده‌ای به نام سند دارد که این سند هر ورقش دفتری است و برای خودش دنیایی دارد و شما باید مبانی نظری مبانی عملی را در دانشگاه مربوطه کار کنید و بعد مبانی تحقیقی‌اش و کارآموزی‌اش را با اساتید مجرب و در محیط سازمان اسناد ملی ایران و سایر مراکز آرشیوی تجربه کنید.

حتی در ادامه صحبت‌هایم به این مورد هم می‌شود اشاره کرد که آیا رشته مطالعات آرشیوی واقعاً در زیرگروه کتابداری قرار بگیرد یا خیر؟ آیا درس‌هایی که برگزیده‌ایم با اهداف این رشته همخوانی

دارد یا خیر؟ اشتغال شما سرانجامش به کجا ختم می‌شود. آیا با این سرفصل‌هایی که دارید می‌توانید از پس سند، نسخه خطی، عکس‌های تاریخی و غیره بر بیایید یا خیر؟

بنابراین چون مفهوم آرشيو را ما عام در نظر گرفته‌ایم، نمی‌تواند سرفصل‌ها و محتوای دروس با یکدیگر همخوانی داشته باشد! مدرّسینی هم که انتخاب می‌شوند خود به خود ممکن است در ارائه درس آن چنان توجیه نباشند، چرا؟ چون گروهی که شما را هدایت می‌کند، گروه کتابداری است که یا باید با استادهاى خودش تدریس این دروس را تأمین کند و یا متعاقب آن استادان مدعوی را به کار بگیرند که سالیان سال دود و خاک چراغ سند را خورده باشند. بنابراین در این میان نوعی تضاد در اداره این رشته حاصل می‌شود که اهل فن و اساتید محترم می‌دانند که مقصود بنده از این گفته‌های اندک چیست.

هنگامی که فارغ‌التحصیل شدید، به شما خواهند گفت، عزیزانی که در رشته مطالعات آرشيوى تحصیل کرده‌اید آیا اجزا و مصادیق اسناد دوره صفویه را می‌شناسید؟ نسخه‌های خطی دوره ایلخانی سبک‌شناسی ادبی‌اش چگونه است؟ آیا شما و گروه رشته مطالعات آرشيوى احساس شناخت راجع به منشآت ادوار مختلف تاریخی را ضروری می‌دانید یا خیر؟ ولی همین

که جناب آقای دکتر شریف‌آبادی و اساتید محترم زحمت کشیده‌اند و ضرورت ایجاد این رشته را احساس کرده‌اند و این رشته را ایجاد کردند، خوشایند است و جای تقدیر دارد. طبیعی است گرایش‌های جدید در دوره‌های اول و دومش و یا حتی بیشتر تا خودش را پیدا کند و اصلاح کند زمان می‌برد. بنابراین به نظر من، با یک سری اصلاحات و مشورت با بعضی از افراد این واحدهای درسی به راحتی درست و اصلاح می‌شوند و مشکلی هم برای این کار متصور نیست. شما نیاز به دو حرکت و عامل و مهم دارید. باید مدرّسین این رشته تقویت شوند و از مدرّس‌های مکمل نیز استفاده نماییم شاید برخی از دروس شما نیاز داشته باشد دو استاد آنها را تدریس کند. ولی اگر استادی بتواند در مواردی مثل درس نسخه‌شناسی و سندشناسی همزمان مصالح مربوط به سند و نسخه و مشترکات آنها را بیان کند بسیار مفید فایده خواهد بود. این مقایسه‌ای کار کردن جایش همچنان خالی است. که البته می‌توان در این زمینه نشست‌ها و همایش‌های معتبری را تعریف و بازیافت نمود. استادان همواره باید با سند و نسخه حشر و نشر علمی داشته باشند تا چنانچه اگر دانشجویان از آنان سؤالات تخصصی پرسیدند، این عزیزان بتوانند به نحو احسن پاسخگو باشند و این پویایی استاتید و دانشجویان را به دنبال خواهد داشت. تعریف بنده از استاد این است که (استاد دانشجوی

دانشجوست) تا دانشجو پرسشی را مطرح نکند استاد مجبور به خواندن و مطالعه و فریضه‌پردازی نخواهد بود.

من فکر می‌کنم اگر این دروس به درستی تعریف بشود استادان و صاحب‌نظرانی هم که رزومه علمی‌شان آشکار است می‌توانند در این زمینه کمک شایان توجهی را به جامعه علمی و دانشگاهی بنمایند.

به نظر شما قبل از اینکه این رشته وارد بشود و این دانشجویها در این رشته پذیرش شوند، چه امکانات و زمینه‌هایی باید فراهم می‌شد؟

به نظر من قبل از ایجاد نیاز بود یک یا دو کمیته راهبردی شامل اعضای از سازمان اسناد ملی، کتابخانه ملی و برخی دانشگاه‌ها انجام می‌پذیرفت و در این زمینه بحث‌های مبنایی مطرح می‌شد. به نظر می‌آید اگر گرایش مستقل مثل (نسخه‌پژوهی و سندشناسی) را در زیرگروه دانشکده ادبیات (تاریخ) ایجاد می‌کردیم و گرایش مطالعات آرشيوى را صرفاً به کتاب و برخی منابع غیرکتابی مثل پوستر و مرقعات مجلد، فیلم و ... اختصاص می‌دادیم، کارآمدی بیشتری را حاصل می‌کردیم. در نهایت دستورالعمل‌ها و طرح درس‌ها مطرح و صیقل می‌خورد تا تأمین‌کننده اهدافی باشد که گرایش‌ها برای آنها ایجاد شده است. قدر مسلم مطالعات سندشناسی و نسخه‌پژوهی با رشته کتابداری

نمی‌تواند به طور کاربردی در گرایش مطالعات آرشيوى بگنجد. چرا ظرف و مظروف و رشته‌های محضی که از سوی دانشجویان خوانده شده در مقطع کارشناسی ارشد جوابگوی یکدیگر نبوده و نخواهند بود.

به نظر شما دانشجویان از چه رشته‌های مقطع کارشناسی وارد رشته مطالعات آرشيوى شوند بهتر و موفق‌تر عمل خواهند کرد؟

با همین شرایط ویژه‌ای که در حال حاضر دارد؟ (البته نیاز به تجدید نظر دارد)

بله با همین شرایط؟

«اگر می‌خواهید در نسخه‌شناسی حرفی برای گفتن داشته باشید باید رشته ادبیات را دنبال کنید.»

به نحوی که در آغاز ایجاد رویکرد این بوده است که دانشجویان کتابداری این گرایش را بخوانند. طبق قانون موجود نبایستی قیدی وجود داشته باشد و هر فردی با دارا بودن مقطع لیسانس بتواند خود را با این رشته هماهنگ کند و به تحصیل اشتغال ورزد. بنده معتقدم که اگر فردی ادبیات محض، فلسفه محض، تاریخ محض و ... می‌خواند اگر تا آخرش همان رشته را بخواند موفق‌تر خواهد بود. اما این قید و محدودیت می‌تواند پاسخ عکس هم داشته باشد. در بسیاری از

موارد هم دیده شده که برخی افراد بعد از لیسانس علایقشان تغییر کرده و افرادی که با علاقه وارد یک رشته می‌شوند موفق‌تر از کسانی هستند که رشته‌های به شکل روتین و استمراریافته تحصیلی را دنبال می‌کنند.

به نظر من الویت با رشته‌های کتابداری، علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، تاریخ، ادبیات، زبان‌شناسی، علوم سیاسی و حقوق است که می‌توانند موفق‌تر عمل کنند. بخصوص در این میان ادبیات و زبان‌شناسی فوق‌العاده مهم و رشته‌های تأثیرگذاری در بازشناسی زبانی و نمایه‌سازی‌های تاریخی هستند. از دیگر سوی آنجایی که می‌خواهیم مبدل به یک سندخوان ماهر شویم ادبیات و تسلط مکفی بر زبان عربی را می‌بایست تجربه کنیم. بنده از قول مرحوم استاد حائری شنیدم، ایشان به یکی از دوستان ما گفته بودند:

شما اگر نسخه‌پژوه‌های کشور را ببینید اکثراً ادیب هستند، برای مثال در تاریخ علم و نسخه‌های متون پزشکی دکتر مهدی محقق، در متون تاریخی و ادبی استادی چون دکتر یاحقی آثار مهمی را تصحیح و تألیف نموده‌اند و بسیاری از متون تاریخی را همین درس خوانده‌های زبان و ادبیات فارسی به سامان علمی رسانده‌اند. چرا که آنان به زبان عربی و ادبیات فارسی مسلط هستند. در کل به نظر من این رشته‌ها به نسبت موفق‌تر خواهند بود.

دانشگاه تهران در رشته مطالعات آرشیوی هر دو سال یک مرتبه دانشجوی پذیرش می‌کند، اما دانشگاه الزهراء (س) هر ساله دانشجوی می‌پذیرد. با توجه به شرایط رشته و جامعه، شما موافق پذیرش دانشجویان به این شکل هستید؟ و یا بهتر بگویم جامعه پذیرنده این تعداد فارغ‌التحصیل رشته آرشیو خواهد بود؟

در همه رشته‌ها این مشکلات وجود دارد. در حال حاضر برای رشته‌های علوم انسانی مشکل اشتغال وجود دارد. ولی به نظر می‌آید اینکه هر سال دانشجوی پذیرش کنند این هیچ منافاتی با اصل موضوع ندارد. ولی باید سیستم اداری و دانشگاهی ما به این آمادگی برسند تا بتوانند دانشجویها و فارغ‌التحصیلان را به موقع جذب کنند. حتی الان در بیمارستان‌های خصوصی کتابخانه‌های تخصصی راه‌اندازی شده است. حتی دارند به حفظ و نگهداری مدارک اسنادی خودشان فکر می‌کنند و این یک نوع نیاز هست که اشتغال را به دنبال خواهد داشت. از این روی چنانچه مشاغل ضروری و مورد نیاز را به طور منطقی تعریف و ترویج کنیم خود به خود میان دانشگاه‌ها و جامعه کاری ما یک نوع تعادل متعارف پیش خواهد آمد و به نحوی اشتغال شما هم تضمین خواهد شد. من موافق با هر سال دانشجوی گرفتن هستم. البته با تدابیر و زیرساخت‌های مناسبی که می‌بایست از قبل طرحی شود.

حال اگر مسئله شغل را در نظر بگیریم و بیشتر سرفصل‌هایی که هنوز جای اصلاح دارند و مشکلاتی که یک رشته تازه تأسیس با آن مواجه هست را مد نظر داشته باشیم، چطور؟

این صحبت‌ها برای زمانی است که ما خودمان را به شرایط مطلوب علمی و تحصیلی نزدیک کرده باشیم. شما وقتی به عنوان آرشیویست وارد یک بیمارستان یا سایر مراکز علمی و اداری می‌شوید، این مکان‌ها ممکن است هم فیلم، هم نقشه، هم سند و هم کتاب داشته باشند که نیاز به سازماندهی و اطلاع‌رسانی دارد آن هم در موضوعات تخصصی و عمومی، و شما به عنوان فردی که مطالعات آرشیوی خوانده‌اید، باید بر امور مسلط باشید و به مرور شما مجبور هستید در حین کار، خودتان را نیز لحظه به لحظه برای ساماندهی و طبقه‌بندی منابع آرشیوی، تقویت بنمایید.

ما برای کسب تجربه سندشناسی بسیار خطا و آزمون کرده‌ایم. تا برای مثال فرق انواع سند و مفاهیم اسنادی را دریافت کرده‌ایم. اما در حال حاضر ایجاد این گونه رشته‌های دانشگاهی برای شما فرصت بسیار خوبی است که این دروس تخصصی را در فضای مباحث دانشگاهی و کارورزی آموزش ببینید. بخصوص تلاش کنید که فهرست‌نویسی کتاب و توصیف اسناد تاریخی را هر چه بیشتر در دستور کار خود قرار دهید.

در نشستی که به مناسبت روز اسناد ملی و میراث مکتوب در آرشیو ملی برگزار شده بود، دکتر رضایی شریف‌آبادی در حضور دکتر محمدباقر نوبخت، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور از پست آرشیویست‌ها دفاع کردند، پیرامون این مسئله شما چه نظری دارید؟

عمل ایشان بسیار هوشمندانه و به موقع بود و لازم است که ما از رشته‌های دانشگاهی که ایجاد کرده‌ایم دفاع و برای اشتغال دانشجویان ادارات، مراکز و نهادهای مربوطه را مجاب کنیم که ردیف‌های استخدامی مناسب را برای رشته‌های تحصیلی ایجاد کنند. لذا سازمان اسناد ملی، کتابخانه ملی و سایر مراکز آرشیوی محل‌های مناسبی برای اشتغال به کار فارغ‌التحصیلان اسناد و مدارک آرشیوی و مطالعات آرشیوی هستند. به نظر دفاع ایشان از رشته شما فرصت خوبی را برای استخدام شما فراهم می‌آورد. البته می‌بایست موضوع به همین جا ختم نشود و به طور مستمر تا به رسیدن نتایج نهایی همچنان موضوع به لحاظ اداری دنبال شود.

گاهی اوقات پیش می‌آید که شما علاقمند هستید مطالبی در حین گفتگو بیان بشود اما این فرصت دست نمی‌دهد، اگر صحبتی از این دست باقی مانده است، شنونده شما هستیم؟

به شما پیشنهاد می‌کنم، هر رشته‌ای که می‌خوانید چند کتاب را حتماً مطالعه کنید و مدنظرتان قرار دهید. این کتاب‌ها هم به رشته کتابداری و هم به رشته مباحث

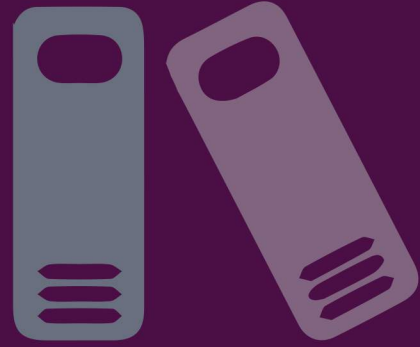
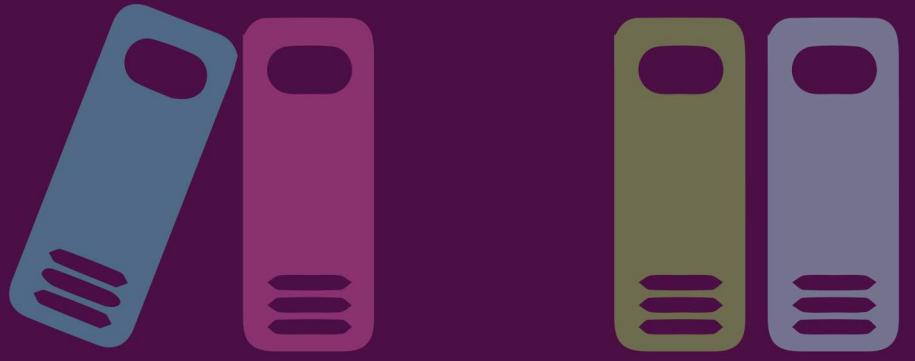
سندشناسی و خیلی چیزها کمک می‌کند. کتاب‌هایی چون «سیاست‌نامه»، «قابوس‌نامه»، «گلستان سعدی»، «شرح زندگانی من، عبدالله مستوفی» و «تاریخ احزاب ملک‌الشعرای بهار» را مطالعه کنید و یک کتاب عربی همیشه دم‌دستان باشد. چرا عربی؟ چون اگر می‌خواهید یک آرشبویست قوی باشید، یک کتابدار مطرح باشید باید مسلط به ادبیات و صرف و نحو عربی باشید. کتاب‌های محوری ادبیات را بخوانید و بر روی آنها تعمق و تعقل کنید. زیاد کتاب خواندن و هر کتاب را خواندن هم شاید خیلی خوب نباشد بلکه بهتر است که آدمی حداقل کتاب‌های محوری را بخواند. حتماً یک کتاب تاریخ مختصر ایران و کتاب ارزشمند تاریخ بیهقی را بخوانید. دایره لغت‌تان را بالا ببرید که این امر با خواندن گلستان و بوستان سعدی اتفاق می‌افتد. با شاهنامه فردوسی، حافظ و مثنوی حشر و نشر داشته باشید. کتاب رجال بامداد را تورق و به آن رجوع کنید. نمایه‌های تنالگانی، نمایه‌های اقلیمی و دیوانی را در کتاب‌هایی مانند تاریخ نخستین فرهنگستان ایران و لغتنامه دهخدا و سایر منابع اصطلاح‌شناسی همیشه در دسترس‌تان باشد.

هر فردی در هر رشته‌ای که باشد این کتاب‌ها را مطالعه کند، موفق خواهد بود. البته کتاب‌های تخصصی خودتان را که با آن سروکار دارید هم باید

مطالعه کنید. اما هر کسی که اسم آرشبویست و کتابداری را برگزیده است، به نظر من باید خارج از زندگی تحصیلی و دانشگاهی و تخصصی‌اش با منابعی که معرفی نمودم به نوعی سروکار داشته باشد.

امروز از رادیو شنیدم که یکی از علما کتابی را ۳۰۰ بار مطالعه کرده است!!! ۳۰۰ بار این کتاب را خوانده است تا بتواند مسلط شود بر آنچه در آینده می‌خواهد بخواند و به دیگران آموزش‌های لازم را فرا دهد.

شاید این مطالب مکمل را بیان کردم تا شما دانشجویان محترم در مسیر فعالیت‌های علمی خود، دروس دانشگاهی و برخی مطالعات ضروری را با یکدیگر در آمیزید تا در کارهای اجرایی و پژوهشی، آینده، افق روشنی را دریافت کنید. اینها موارد اندک و مختصری بودند که به ذهن بنده آمد که شاید تا حدودی بتواند به شما کمک کند.

الشيء

☎ 88056908

✉ 19938911764

🌐 www.archive92blogfa.com